

UNGE MEDBORGERE

Demokratiforståelse, kunnskap og engasjement blant 9.-klassinger i Norge

Unge medborgere er en rapport om norske 14-åringers kunnskap om, forståelse av og engasjement i demokratiske og samfunnspolitiske spørsmål. Analysene er basert på den internasjonale studien ICCS 2016. Hensikten med studien er å undersøke hvordan denne aldersgruppen kjenner til, utøver og forberedes til rollen som demokratisk medborger i dagens og framtidens samfunn, på tvers av de 24 landene som er med i studien. I tillegg til å rette søkelyset mot unges demokratiforståelse og atferd i bred forstand i Norge, undersøkes også den rollen skolen skal ha som demokratiforberedende arena.

Hovedfunn i 2016

- Norske elever har høyt kunnskapsnivå og god forståelse av demokrati, samfunnssystemer og demokratiske prinsipper.
- Det er fortsatt gap i demokratiforståelse mellom ulike elevgrupper, men det er en tendens til sosial utjevning blant norske elever fra 2009 til 2016.
- Det er økte forskjeller i demokratiforståelse og samfunnspolitisk engasjement mellom gutter og jenter fra 2009 til 2016.
- Norske elever har høy tillit til politiske institusjoner og positive holdninger til å fylle rollen som medborger.
- Tradisjonelle medier er svekket som politisk informasjonskanal blant norske elever.
- Den norske skolen kjennetegnes av sterke demokratiske trekk.

Unge medborgere presenterer de første analysene fra den norske delstudien av The International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) i 2016. Selv om rapporten først og fremst presenterer resultater fra ICCS 2016, benyttes også data fra ICCS 2009 for å undersøke endringstrekk.

ICCS-undersøkelsen belyser forskjeller i kunnskapsnivå og engasjement mellom ulike grupper av ungdom i Norge og mellom ungdom fra ulike land. Et lands politiske styringsformer, velferdsregimer og sivilsamfunnsstradisjon antas å påvirke svarene elevene fra de ulike landene gir. Derfor rettes et særlig fokus på sammenligning mellom norske elever og elever fra de nordiske landene som er med i ICCS-undersøkelsen

(Sverige, Finland og Danmark). De nordiske samfunnene ligner på hverandre, og gjør sammenligning mellom elever hensiktsmessig. Sammenligning med andre land presenteres som regel som internasjonale gjennomsnitt.

HØYT KUNNSKAPSNIVÅ OG GOD FORSTÅELSE

Sammenlignet med det internasjonale gjennomsnittet i ICCS-undersøkelsen, skårer norske elever høyt på skalaen for kunnskap om og forståelse av hvordan demokratiet fungerer i teori og praksis. Norske elever i 2016 har et høyere kunnskapsnivå om demokrati enn norske elever som deltok i tilsvarende undersøkelse i 2009. Sammenlignet med et nordisk gjennomsnitt, har økningen i kunnskapsnivå vært høyere i Norge, men svenske elever har hatt en enda sterkere økning fra 2009 til 2016 enn norske elever.

Norske elever gjør det imidlertid fremdeles svakere enn elevene fra de andre nordiske deltakerlandene, men

Tabell 1: Oversikt over elevenes alder og gjennomsnittsskåre på kunnskapstesten i Norge og alle andre deltakende land. ICCS 2016.

Land	Alder Gj.sn	Skåre Gj.sn (SE)
Danmark [^]	14,9	586 (3,0)
Taiwan	14,1	581 (3,0)
Sverige ^{^^}	14,7	579 (2,8)
Finland	14,8	577 (2,3)
Norge^{^^}	14,6	564 (2,2)
Estland ^{^^}	14,9	546 (3,1)
Russland	14,8	545 (4,3)
Belgia (Flandern)	13,9	537 (4,1)
Slovenia	13,8	532 (2,5)
Kroatia	14,6	531 (2,5)
Italia	13,8	524 (2,4)
Nederland [^]	14,0	523 (4,5)
Litauen	14,7	518 (3,0)
Internasjonalt gjennomsnitt	14,4	517 (0,7)
Latvia ^{^^}	14,8	492 (3,1)
Malta	13,8	491 (2,7)
Bulgaria	14,7	485 (5,3)
Chile	14,2	482 (3,1)
Colombia	14,6	482 (3,4)
Mexico	14,1	467 (2,5)
Peru	14,0	438 (3,5)
Den dominikanske rep.	14,2	381 (3,0)
Hong Kong ^{^^^}	13,9	515 (6,6)
Sør-Korea ^{^^^}	14,0	551 (3,6)
Tyskland (Nordrhine-Westfalen) ^{^^^}	14,3	519 (2,7)

kunnskapsgapet mellom norske og andre nordiske elever er noe mindre nå enn tidligere.

TENDENS TIL SOSIAL UTJEVNING

Elever med foreldre uten høyere utdanning har svakere kunnskap om og forståelse av demokrati enn elever som har foreldre med høyere utdanning. Slik er det i samtlige land som er med i ICCS-undersøkelsen. I Norge er kunnskapsgapet mellom de to gruppene omtrent på samme nivå som de andre nordiske deltakerlandene, men gapet er noe høyere i Sverige og Danmark og noe lavere i Finland. I Norge har det i perioden 2009 til 2016 vært en betydelig reduksjon i kunnskapsgapet mellom elever med foreldre med og uten høyere utdanning. Ingen av de andre nordiske deltakerlandene kan vise til en tilsvarende reduksjon av ulikhet i kunnskap mellom de to elevgruppene.

Unge fra minoritetsspråklige familier skårer lavere i demokratiforståelse enn unge fra majoritetsspråklige familier. Dette mønsteret finner vi i samtlige deltakerland. Forskjellene mellom minoritetsspråklige og majoritetsspråklige elever i Norge er imidlertid mindre enn i de andre nordiske landene, hovedsakelig fordi de majoritetsspråklige elevene skårer lavere enn tilsvarende elever i de andre nordiske landene. Forskjellen mellom minoritetsspråklige og majoritetsspråklige elever i Norge ligger omtrent på linje med det internasjonale gjennomsnittet.

Sammenlignet med majoritetsspråklige elever har minoritetsspråklige elever i Norge hatt en større framgang i kunnskapsnivå fra 2009 til 2016. Dette har ført til utjevning av kunnskap mellom disse to elevgruppene. Dette er et positivt utviklingstrekk som vi ikke ser i de andre nordiske deltakerlandene.

ØKTE FORSKJELLER MELLOM GUTTER OG JENTER

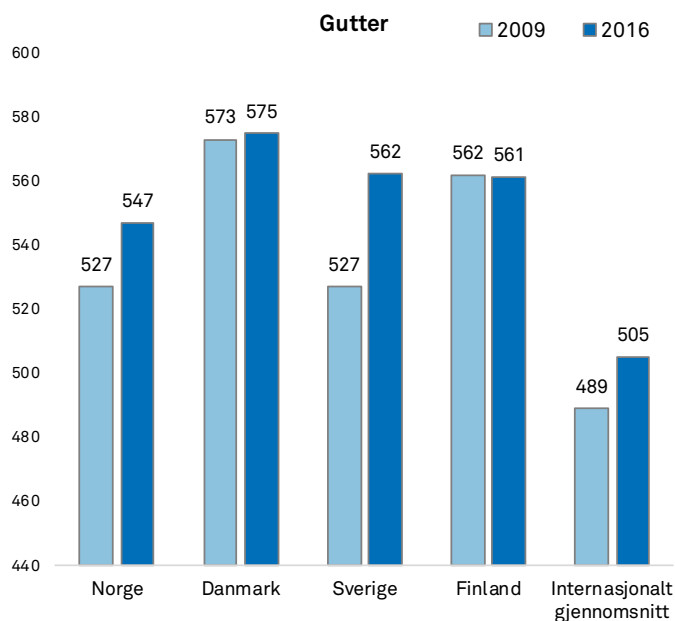
Fra ICCS 2009 til ICCS 2016 er det blant norske elever tendenser til økte kjønnsforskjeller på flere områder. Kunnskapstesten både i 2009 og 2016 viser høyere resultater for jenter sammenlignet med gutter. Selv om det har vært en økning i denne typen kunnskap fra 2009 til 2016 både for gutter og jenter, har jentene økt forspranget i denne perioden.

Spørreskjemaundersøkelsen viser at 70 prosent av norske elever på 9. trinn enten er eller har vært med i en eller flere samfunnspolitiske aktiviteter. Det er flere jenter enn gutter som har vært med i minst én aktivitet (65 prosent gutter mot 75 prosent jenter).

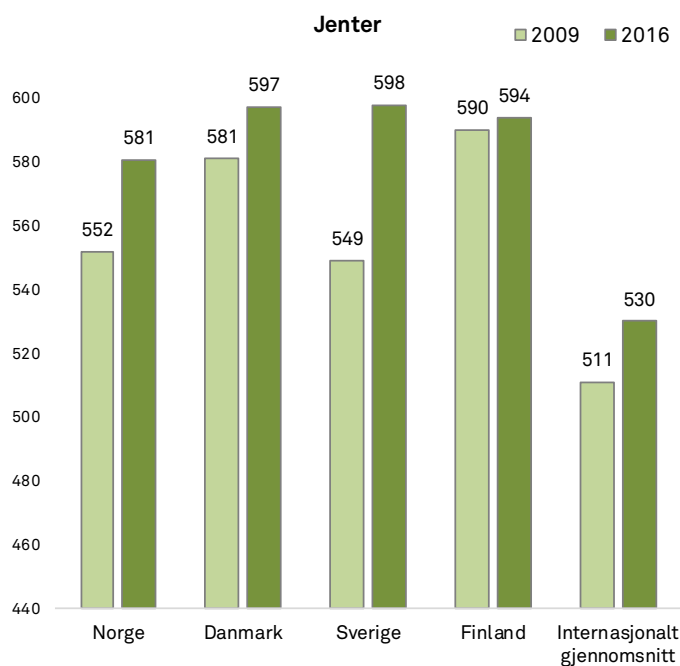
HØY TILLIT TIL INSTITUSJONER OG DEMOKRATIET

Norske elever har svært høy tillit til sentrale samfunnsinstitusjoner som regjeringen, politiet og forsvaret. Studien viser også at 14-åringene i 2016 har langt høyere tillit til slike institusjoner enn 14-åringene hadde i 2009, og det er spesielt de politiske institusjonene som har fått styrket tillit. Internasjonalt skårer norske elever svært høyt på institusjonell tillit, og norske elever ligger også over det nordiske gjennomsnittet. Tilliten til «folk flest» har imidlertid gått noe ned i samme periode. Lavest tillit har ungdom til

Figur 1. Gjennomsnittsskåre på kunnskapstesten for henholdsvis gutter og jenter i 2009 og 2016. Sammenligning av nordiske deltakerland og internasjonalt gjennomsnitt. Poeng.

Flere jenter enn gutter er med i samfunnspolitiske aktiviteter

Kilde: ICCS 2009 og ICCS 2016.

sosiale medier, som for eksempel Facebook, YouTube og bloggere.

Samlet sett viser resultatene fra ICCS-studien at norske elevers holdninger til demokrati og medborgerskap er styrket fra 2009 til 2016. Når elevene blir bedt om å verdsette egenskaper som kjennetegner en god samfunnsborger, løfter de fram egenskaper som alltid å følge loven, stemme ved alle nasjonale valg, og ha respekt for regjeringen som de aller viktigste. Disse egenskapene ble ansett som viktigere blant 14-åringene i 2016 enn i 2009.

” Tilliten til de politiske institusjonene har styrket seg blant norske elever

Valgdemokratiet har en sterk posisjon blant norske elever i 2016, og har blitt styrket siden forrige ICCS-undersøkelse. Dette ser vi blant annet ved at norske elever i 2016 viser en større vilje til å bruke stemmeretten når de blir voksne, enn elevene gjorde i 2009.

En mulig tolkning av resultatene om tillit, den gode samfunnsborger og potensialet for framtidig deltagelse, er at norske ungdommer er mer moral- og pliktorienterte enn tidligere. Annen ungdomsforskning viser de samme tendensene: en skikkeligere og mer pliktoppfylgende ungdomsgenerasjon som støtter opp om de tradisjonelle politiske institusjonene (Vestel og Øia, 2014; Ødegård, 2016).

ENDRING I BRUK AV NYHETSKILDER

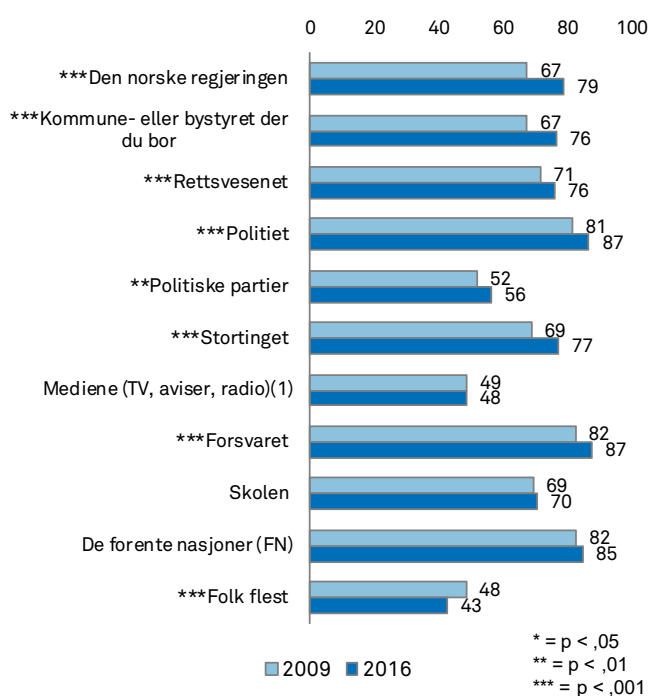
Fra 2009 til 2016 har det vært en nedgang fra 79 prosent til 61 prosent i andelen elever som ser på TV og/eller leser aviser ukentlig eller daglig for å holde seg informert om norske eller internasjonale nyheter. Til sammenligning er det flere unge i 2016 enn i 2009 som ukentlig eller daglig har samtaler med foreldre og venner om det som skjer i andre land. Det er flere unge i 2016 (43 prosent) enn i 2009 (35 prosent) som oppgir at de har samtaler med sine foreldre om denne type tema. Det har også vært en beskjeden økning i andelen unge som snakker med venner om det som skjer i andre land (fra 20 prosent i 2009 til 23 prosent i 2016).

Bare en av tyve unge ser sosiale medier som en relevant arena for å fremme, diskutere eller kommentere egne og andres synspunkter på politikk og samfunnsliv. Norske elever ser ut til å være noe mindre politisk aktive på sosiale medier enn det internasjonale gjennomsnittet, men skiller seg lite fra et nordisk gjennomsnitt.

STERKT ELEVDEMOKRATI

Norske elever skårer svært høyt på spørsmål om deltagelse i demokratiske aktiviteter på skolen, som elevråd, elevparlament og studentdebatter. Mer enn 9 av 10 norske elever oppgir at de har deltatt i valg av tillitsvalgte, og 6 av 10 av har deltatt i beslutninger om hvordan skolen drives. De skiller seg markant ut både fra det internasjonale og det nordiske gjennomsnittet.

Figur 2. Endringer i andelen elever som har fullstendig eller ganske mye tillit til samfunnsinstitusjoner – 2009 og 2016. Prosent.

ICCS 2016 – om dataene

ICCS-undersøkelsen 2016 ble gjennomført i 24 land. Resultatene er basert på følgende datakilder:

- Kunnskapstest som måler elevenes demokratiforståelse og kunnskap
- Spørreskjemaundersøkelse til elever
- Spørreskjemaundersøkelse til lærere
- Spørreskjemaundersøkelse til skoleledere

Utvalg Norge

- 148 ungdomsskoler
- 6271 elever (93,7 svarprosent)
- 2010 lærere (87,8 svarprosent)
- 142 skoleledere (95,9 svarprosent)

Tidligere ICCS-undersøkelser

Dette er den fjerde i rekken av internasjonale demokratiundersøkelser gjennomført av The International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA) (1971, 1999, 2009 og 2016). Norge deltok både i 1999 (Mikkelsen, Fjeldstad og Ellingsen, 2002) og i 2009 (Mikkelsen, Fjeldstad og Lauglo 2011).

I 2009 deltok 37 land i tillegg til Norge. Det norske utvalget av 9.-trinns elever i 2009 omfattet 129 skoler og 2875 elever.

Illustrasjonsfoto: Benjamin Ward

Norske elever opplever at skolen har et åpent klima for meningsbrytning og diskusjon. Dette gjelder særlig elever med høy kunnskap om og forståelse av demokratiet. Sammenlignet med et internasjonalt gjennomsnitt, mener norske elever å ha lært lite om demokrati- og medborgerskapsrelaterte emner på skolen. Høyt presterende gutter mener de har lært betydelig mer om slike emner enn høyt presterende jenter.

Majoriteten av norske samfunnsfaglærere forteller at de opplever å være godt forberedt til å undervise i et bredt utvalg av demokrati- og medborgerskapsrelaterte emner. Dette mener de til tross for at få av dem svarer at de har fått spesifikk opplæring i disse emnene. Å utvikle elevenes evne til kritisk og uavhengig tenking, er ifølge både lærerne og skolelederne det viktigste målet med undervisningen. Samtidig preges undervisningen av lærer- og lærebokorientert undervisning og lite av undersøkende aktiviteter og innhenting av informasjon utenfor skolen.

ICCS 2016 er gjennomført av forskere ved Seksjon for ungdomsforskning ved NOVA, HiOA, i samarbeid med Institutt for grunnskole- og faglærerutdanning ved HiOA. Studien er finansiert av Utdanningsdirektoratet.

Resultatene er publisert i rapporten: *Unge medborgere. Demokratiforståelse, kunnskap og engasjement blant 9.-klassinger i Norge. The International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) 2016*. NOVA Rapport 15/17. Rapporten er skrevet av Lihong Huang, Guro Ødegård, Kristinn Hegna, Vegard Svagård, Tarjei Helland og Idunn Seland.

Flere elever i Norge enn i andre nordiske land deltar i skoledemokratiet

Referanser

Ødegård, G. (2016). Ungdom, opprør og tilpasning. Et essay om generasjonsdannelser. *Sosiologi i dag*, 46(3-4), 9-37

Øia, T., & Vestel, V. (2014). Generasjonskløfta som forsvant. Et ungdomsbilde i endring. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 1(2014), 99-133

Mikkelsen, R., Buk-Berge, E., Ellingsen, H., Fjeldstad, D., & Sund, A. (2002). *Demokratisk beredskap og engasjement hos 9. klassinger i*

Norge og 27 andre land. Civic Education Study Norge 2001. Oslo: Institutt for lærerutdanning og skoleforskning, UiO

Mikkelsen, R., Fjeldstad, D., & Lauglo, J. (2011). *Morgendagens samfunnsborgere. Norske ungdomsskoleelevers presentasjoner og svar på spørsmål i den internasjonale demokratiundersøkelsen ICCS*. Oslo: Institutt for lærerutdanning og skoleforskning, UiO